

Pravnik

2010

Razgovori

Intervju: akademik Vladimir Ibler

Razgovarali smo s akademikom Vladimirom Iblerom, umirovljenim profesorom međunarodnog javnog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U razgovoru smo raspravljali o njegovim studentskim danima, njegovom profesionalnom putu od odvjetnika do profesora i međunarodno poznatog i priznatog stručnjaka za međunarodno pravo te smo dotaknuli uvijek aktualno pitanje hrvatsko-slovenskog graničnog spora.

Mnogi mladi pravници danas imaju problema s odabirom smjera tj. profesije kojom će se baviti nakon završetka Fakulteta. Kako ste Vi odlučili kojom granom prava i kojim poslom ćete se baviti i je li nešto posebno utjecalo na Vašu odluku?

Zapravo sam vrlo kasno postao svjestan kako sam nekako automatski izabrao ono za što se poslije pokazalo da mi najviše odgovara. Bio sam jedan od zainteresiranijih studenata pa sam se volio igrati s materijom i ne misliti o egzistencijalnim pitanjima vezanim uz to što će biti kad diplomiramo i sl., a koja su morila većinu mojih kolega što je svakako bilo pametno od njih i što se ne da kritizirati. Morate imati nekakvu profesiju, niste rentijer i ne živite od kamata. Sjećam se da sam u jednom trenutku bio začuđen jer sam shvatio da sam gotov za tri, četiri tjedna. I što onda? Pričao sam tada s jednim prijateljem i kolegom čiji je otac bio odvjetnik i taj moj kolega je imao dosta jasan pogled o tome što će biti s njim - naslijedit će kancelariju od svoga oca i bit će odvjetnik. Kad sam počeo intenzivnije razmišljati o tome što bih htio raditi, naknadno se pokazalo nešto čega tada nisam bio niti svjestan, a to je da sam izvršio u sebi jednu autokritiku i dosta rano spoznao za što nisam. Znao sam da nisam ni za trgovca ni za bankara, što su vrlo korisna i potrebna zanimanja. Shvatio sam da ne posjedujem ono što se danas smatra velikom vrlinom, a to je poduzetnost. Htio sam, dakle, biti profesor, odmah ostati na Fakultetu, izabrati neki predmet koji volim, što su mi tada bili ustavno pravo i međunarodno pravo, istraživati i čitati o njemu i onda dobivati plaću za to da ispredajem ono što me ionako zanima - što nije teško jer je zadovoljstvo raditi ono što voliš. No, to nije bilo moguće jer pojam asistent tada nije postojao na pravnim fakultetima u srednjoj Europi. Postojali su profesori, a najniži akademski stupanj bio je onaj docenta.

Naime, dužnost profesora bila je, između ostalog, i da brine o tome tko će doći na njegovo mjesto nakon njega. Tražio se, dakle, mladi pravnik koji bez obzira na profesiju sam nešto publicira. Kad bi se otkrio takav čovjek s njim bi se surađivalo dok je on još uvijek obavljao svoju službu, najčešće na sudu ili u odvjetništvu. To je bio nekakav oblik protekcionizma. Zatim bi ga se na godinu dana slalo u inozemstvo na neko strano sveučilište, prije svega da savlada jezike i publicira radove. Tada bi on postao privatni docent, tj. dobio bi pravo da dođe predavati na Fakultet nekoliko puta na godinu. Da biste došli do profesorskog zanimanja trebalo je proći sve te stadije.

Kad sam shvatio da ne mogu postati ono što sam htio, moj prijatelj i ja koristili smo, napola u šali, a napola ozbiljno, jednu smiješnu metodu eliminacije. Pitali smo se koja je to profesija kojom bismo se htjeli baviti, a koja nema šefa niti propisano radno vrijeme. Dugo smo razmišljali o tome što dolazi u obzir, a budući da ništa nije idealno, zaključili smo da je

najbliže tome ipak odvjetništvo jer kao odvjetnik svoj si gazda, imaš svoju kancelariju te sve ovisi o tebi. Sanjarili smo i o tome da ćemo jednog dana kad ćemo imati vlastite kancelarije raditi samo šest mjeseci, a drugih šest mjeseci jedriti, skijati i uživati što je, dakako, bilo poprilično nerealno razmišljanje. Tako sam krenuo u odvjetništvo.

Možete li nam ukratko objasniti razlike primanja u odvjetništvo tada i u današnje vrijeme te ispričati o vašem iskustvu nakon završenog Fakulteta?

Da, treba znati kako se u ono vrijeme postajalo odvjetnikom. Dakle, uz završeni pravni fakultet, drugi uvjet bio je staž od pet godina. Cijela moja generacija bila je vrlo ekstremno lijevo orijentirana i užasno smo se ljutili na državu koja od nas traži da pet godina čekamo da bismo mogli tek početi. Smatrali smo da je to iracionalno i glupo do onog trenutka kad smo doznali da u Austriji nije propisano pet nego sedam godina.

Od tih pet jedna se godina, tzv. besplatno pripravništvo jer se za nju nije primala plaća, obavezno morala provesti na sudu, tri godine odrađivale su se u odvjetničkom uredu, a peta godina bila je po vlastitom izboru. Najčešće biste do tada već skupili određeni broj klijenata i planirali otvaranje vlastite kancelarije.

Bio sam odvjetnički pripravnik cijelu 1937., 1938. i pola 1939. U to vrijeme svatko tko nije bio sasvim lud znao je da će početi rat, to nije bila nikakva tajna niti je trebalo o tome biti posebno informiran. To se jednostavno znalo, a i sam Hitler je to manje više otvoreno rekao. Pripreme su tekle i ja sam razmišljao o tome kako bi bilo otvoriti kancelariju u ratno vrijeme, tko bi bili moji klijenti, kako bih ja to mogao izdržati, a razmatrao sam i mogućnost da i sam budem pozvan u rat.

Razmišljao sam o tome što bih mogao raditi za vrijeme rata znajući da se uvijek lako mogu vratiti u odvjetništvo. U životu treba imati puno sreće, a ja sam tu sreću imao i dobio sam mjesto u industrijskoj komori. Danas također postoje komore, ali sada ta riječ ima neko drugačije značenje. U onom sustavu bila je to ustanova koju su plaćali sami industrijalci. Laički rečeno, brinuli smo na sve moguće načine o tome kako pomoći industrijalcu da mu što bolje ide posao. Imao sam jedan nevjerojatno zgodan doživljaj koji najbolje opisuje značaj mog radnog mjesta. Prije svega, svi smo bili jako "lijevi". Nisam bio član Komunističke partije, niti sam bio član SKOJ-a, ali naši su osjećaji bili na toj strani. Sebe sam smatrao ljevičarom i družio sam se s ljudima koji su to shvaćali puno ozbiljnije od mene. Tako sam jednog dana u ljeto 1939. na putu do ureda sreo dr. Vladimira Bakarića. Vladimir Bakarić je za vrijeme Titovog režima dugo bio predsjednik Vlade Socijalističke Republike Hrvatske, dakle jednog dijela Jugoslavije. Spadao je u sam vrh tog poretka uz Tita, Kardelja i Rankovića. Kad smo se sreli na ulici nasmijao mi se, čestitao i rekao jednu rečenicu koju nikad neću zaboraviti: "Sada si postao pravi, neposredni sluga kapitala." Bio je u pravu jer je industrijska komora bila tu da pomaže kapitalu, a ne radnicima. Borili smo se protiv visokih nadnica, za što povoljnije radne uvjete, ali u interesu poslodavaca.

Par dana kasnije sreo sam jednog zagrebačkog odvjetnika kojeg sam dobro poznao, Židova dr. Ivu Kuhna, vrlo lijevo orijentirana zbog čega je bio strijeljan čim su došle ustaše. On mi je također čestitao i dao mi jedan lukav, životno važan savjet: "Sad kad si na tom mjestu, u budućnosti i kad god ti se ukaže prilika hvali pred drugim ljudima svog šefa. Pričaj da je on genijalan i sjajan - možda on o tebi i nema takvo mišljenje, ali kad čuje da ti njega hvališ, ni njemu neće preostati drugo nego da i on tebe hvali."

Obzirom da ste završili Fakultet 1937. godine, neposredno prije Drugog svjetskog rata, kakva je atmosfera vladala u Zagrebu te kako se ona manifestirala u pravničkom zanimanju u Vašem konkretnom slučaju?

Rat je počeo 1939. godine te je, kao što znate, postao svjetski rat, no u bivšoj Jugoslaviji rat još nije bio počeo. Jugoslavija nije bila ratu od trenutka kad je on počeo, kao niti cijelu 1940. godinu. Bio je to jedan čudan osjećaj, znati u kakvoj opasnosti živimo, da je rat i da se sve naveliko bombardira, a kod nas nema "zamračenja". Tada smo, naime, bili neutralna država i još nismo trpjeli direktne posljedice rata. Bili smo toga itekako svjesni i pitali smo se do kad će nas sreća pratiti. Sreća nas je napustila u travnju 1941. godine kad su Nijemci jednog nedjeljnog jutra bombardirali Beograd.

Običan puk koji se skuplja po kavanama više je puta znao reći velike istine. Postoji jedna uzrečica koja je tada bila popularna, a glasila je: Nema tanca bez Balkanca. Dakle, oni su ipak znali toliko povijesti ili su barem mislili da je znaju, da zaključe kako je u svim ratovima nama Balkancima nemoguće ostati po strani.

Morao sam čekati da završi rat da bih pokušao ono što mi nije uspjelo 1937. godine. Kad je završio Drugi svjetski rat započele su ogromne ekonomske i socijalne perturbacije. Prestalo je onakvo regrutiranje budućih profesora o kojemu sam govorio i ustanovilo se zanimanje asistenta. Time mi se otvorila mogućnost da postanem asistent i odmah sam se prijavio.

Godine 1947. konačno sam imenovan za asistenta kod profesora Andrassyja i dr. Ive Lapenne. Zbog nedostatka kvalificiranih ljudi bio sam jedini asistent koji je bio postavljen na dva predmeta, što se od tada više nikad nije ponovilo.

Od rođenja ste živjeli u četiri različite države. Nedvojbeno je da ste se susretali sa širokim spektrom različitih, čak i oprečnih pravnih propisa na istom teritoriju. Ljudi obično imaju dojam da je pravo barem u nekim temeljnim crtama konstantno, a opet, Vi ste najviše svjesni dinamike njegovih promjena. Kako to komentirate?

Pravni poredak nije neosjetljiv na ideologije, on se adaptira onoj vladajućoj, što se onda manifestira u zakonima. Jedni to podržavaju, drugi se protive, ali nema niti jednog režima na svijetu koji nema obje komponente. Mi smo, kao i većina Europe, prošli neki oblik fašizma, a kad je to propalo onda je stigao marksizam. Otkad su te dvije najjače i radikalne ideologije doživjele poraz, mi nismo imali neku strašno radikalnu ideologiju, sad se govori o neoliberalizmu i to se, naravno, manifestira i u pravu. Neke stvari kao što su oduzimanje prava, logori i proganjanje Židova bile su zakonom dozvoljene u fašističkom režimu. Naravno da pravo ne može biti izolirano od onog što se zove svjetonazor.

Možete li nam opisati razliku između međunarodnog javnog prava sad i u vrijeme kad ste se Vi počeli baviti njime?

Prvo što vjerojatno ne znate ili o tome nikada niste razmišljali jest da puno fakulteta na svijetu nije imalo predmet međunarodno javno pravo jer se to smatralo nepotrebnim. Uglavnom su ugledni fakulteti kao što je to npr. onaj ženevski imali taj predmet što je bilo dovoljno za cijelu Švicarsku.

Ako bi netko postao stručnjak za tu granu prava jedno je bilo sigurno, takvih nije trebalo mnogo i uglavnom su bili koncentrirani u vladi i u ministarstvu vanjskih poslova. Danas je to drugačije jer se globalizacijom svašta počelo "vrtjeti" na području međunarodnog javnog

prava, subjekti postaju kompliciraniji, to više nisu samo države već je tu i čitav niz raznih organizacija i tu materiju treba netko savladavati. Mislim da danas više praktično nema pravnog fakulteta na kojem se ne predaje međunarodno javno pravo, možda jedino negdje u Americi gdje postoji 150 pravnih fakulteta pa neki od njih vjerojatno nemaju taj predmet integriran u svoj *curriculum*. Ipak je uvijek bilo važnije stvoriti odvjetnike, suce i državne službenike pa je nekako oduvijek postojao naglasak na građanskom i kaznenom pravu.

Budući da ste stručnjak za međunarodno pravo te da ste bili član Diplomatske hrvatsko-slovenske komisije za uređenje graničnih pitanja, biste li mogli s pravne strane prokomentirati argumente Republike Hrvatske i republike Slovenije vezane uz pitanje graničnog spora?

Da bismo razumjeli jesu li slovenski zahtjevi razumni ili nisu, moramo razumjeti međunarodno pravo, a unutar njega pravo mora, koje pak treba razlikovati od pomorskog prava koje je disciplina internog prava. Međunarodno pravo ne donosi jedna država, njega čine običaji (koji se apsolutno moraju moći utvrditi) te međunarodni ugovori, bilo dvostrani, bilo višestrani. Za razumijevanje povrede međunarodnog prava sa slovenske strane bitno je poznavanje Konvencije o pravu mora koja je stupila na snagu 1994. te je dio pozitivnog međunarodnog prava. Zatim moramo uzeti najvažniji slovenski akt, a to je Memorandum o Piranskom zaljevu iz travnja 1993. u kojem Slovenija postavlja dva zahtjeva uperena prema Hrvatskoj. Usporedimo li slovenske zahtjeve s Konvencijom o pravu mora vidi se da ona te zahtjeve apsolutno odbija. Svojim zahtjevima Slovenija "gazi" pravo mora. Oni smatraju da bi ostvarenje njihovih zahtjeva bilo pravedno, ali ono nije u skladu s pozitivnim pravom.

Možete li ukratko prokomentirati dva zahtjeva iz slovenskog Memoranduma o Piranskom zaljevu od 7. travnja 1993.?

Lateralna ili bočna granica nikad nije bila utvrđena, o tome su suglasne obje države. Prvi zahtjev Republike Slovenije, citirajući memorandum od 7. travnja 1993., glasi: "Republika Slovenija zauzima se za očuvanje cjelovitosti Piranskog zaljeva pod njenim suverenitetom i jurisdikcijom i za izlaz na otvoreno more na temelju dopuštenih kriterija međunarodnog prava te uvažavanja specifične situacije Republike Slovenije."

Znači, kao prvo, Slovenija zahtijeva da pod njenom suverenosti bude ukupni akvatorij Piranskog zaljeva - podmorje, zračni prostor, dno i ukupni stup morske vode. Ako to prikažemo jednostavnije, zaljev može spadati u unutrašnje morske vode (koje razlikujemo od teritorijalnog mora) pod uvjetom da je cijela obala u zaljevu u rukama jedne države. Nitko nikad nije poricao da postoje dvije države u Piranskom zaljevu, a zakon je vrlo jednostavan. Ako zaljev nije u rukama jedne države vuče se crta i dolazi se do jedne točke u dnu zaljeva. No, Slovenija je protiv takve diobe pa bismo prema njenom zahtjevu mi bili jedina država u svijetu čija suverenost seže samo do obale te prestaje ulaskom u more. To je prema čl.2 Konvencije o pravu mora nezamislivo i čudi me da traže nešto što je svugdje u svijetu nepojmljivo.

Drugi dio zahtjeva koji se odnosi na izlaz tj. kontakt s otvorenim morem strašno je kompliciran. Slovenci ne mogu imati kontakt jer ih tu sprječavaju ne Hrvatska, već zemljopisne činjenice. Mogu shvatiti da su oni nezadovoljni jer imaju kratku obalu, ali naprosto nisu u mogućnosti teritorijalnim morem koje je široko 12 nautičkih milja dohvatiti otvoreno more pritom ne kršeći normu koja je *ius cogens*.

Što se tiče zahtjeva koji se odnosi na lateralnu granicu izvan Piranskog zaljeva, on nije dovoljno definiran te se ne zna od koje se točke na obali vuče crta, zna se samo da Slovenija ne prihvaća crtu sredine. Hrvatska, znači, po tome ne bi trebala ustupiti samo jedan dio svojeg teritorijalnog mora unutar zaljeva nego i izvan.

Autor ste članka provokativnog naslova "Koliko vrijedi međunarodno pravo?", a od strane Ministarstva vanjskih poslova izdana je i zbirka Vaših članaka istoimenog naslova. Čime ste bili potaknuti napisati takav članak i koliko međunarodno pravo po vama stvarno "vrijedi"?

Postoje dva radikalna pogleda na međunarodno pravo. Prvi je da međunarodno pravo treba poštivati, da je ono dobro i korisno te da bi, kad bi se ono poštivalo, otpala mogućnost ratovanja. Naime, tko poštuje međunarodno pravo ne ide u rat, ali se ima pravo braniti! To je danas jedan od glavnih argumenata zaraćenih strana jer svaka strana tvrdi za sebe da se brani. Oni koji smatraju da se međunarodnog prava treba strogo držati stoje u manjini naspram onih koji smatraju da je pametno i lukavo "ponižavati" međunarodno pravo.

Često možemo čuti da međunarodno pravo ništa ne vrijedi. Taj drugi pogled je iz perspektive onih koji smatraju da međunarodno pravo uopće ne postoji budući da ga svi krše. Kad jedan pravnik kaže da neće poštivati međunarodno pravo jer ga svi krše onda to širokoj publici zvuči dosta uvjerljivo, ali istovremeno odražava i to da taj isti pravnik ne zna, iako je dobio diplomu pravnog fakulteta, da norma koja se da prekršiti jest pravna norma, a norma koja je takve prirode da se ne da prekršiti nije pravna norma. Iz toga slijedi da se svaka pravna norma da prekršiti, to je njezino osnovno svojstvo. Profesor Romac, koji je bio profesor rimskog prava, sakupljao je izreke starih rimskih pravника koji su smišljali apsurdne rečenice da neukom čovjeku olakšaju neka shvaćanja. Jedna rečenica glasila je ovako: "Zabranjeno je prstom grepsti po nebeskom svodu, po plavetnilu iznad nas." Dakle, to što se neka norma krši je samo dokaz da je ona pravna norma, a činjenica da se previše krši je samo dokaz da međunarodni odnosi nisu zdravi.

Jako malo diplomata ima dobro mišljenje o međunarodnom pravu. Upravo sam zato bio napisao članak tako provokativnog naziva. Naime, ne mogu reći koliko ono vrijedi, ali mogu reći da nije istina da ništa ne vrijedi i da nažalost nije istina da puno vrijedi. Vrijedi u jednoj određenoj mjeri koja je čas veća, čas manja, a dobre odnose moguće je uspostaviti samo kad vrijedi za obje strane. U svakom sam slučaju htio dokazati da nešto vrijedi i nadam se da sam u tome uspio. I Liga naroda i Ujedinjeni narodi su koješta spriječili, a jedan poznati američki znalac međunarodnog prava Louis Henkin u knjizi "How nations behave?" ukazuje na to koliko je velik opseg pravnih normi međunarodnog prava koje se svakodnevno poštuju, kao na primjer Svjetska poštanska konvencija, no takve se stvari uzimaju zdravo za gotovo. Apsolutno se ne može reći da se međunarodno pravo samo krši i mislim da je to stajalište realno te da ne proizlazi iz moje zaljubljenosti u međunarodno pravo.

Biste li nam mogli ispričati neku anegdotu za kraj?

Kad sam bio odvjetnički pripravnik, u Zagrebu je radio jedan simpatičan, uvijek nasmijan odvjetnik. Bio je poznat po tome da radi "spačke" u odvjetništvu. Kad biste se s njim kao s protustrankom nešto dogovorili za sutrašnje ročište, on bi se na njemu pojavio onako nasmijan i kazao bi: "Ja s vama uopće nisam razgovarao, jučer nisam bio u Zagrebu, bio sam u Samoboru." ili nešto slično, kao da dogovora nije niti bilo. Zatim, kad bi ga druga strana zbunjena upitala o čemu se radi, iako nije znao niti jednu strani jezik, niti jednu jedinu stranu riječ, on bi uvijek odgovorio - "*c'est la vie!*" Ima ljudi koji ne žele ići u odvjetništvo jer

tu postoji jedna elastičnost i morate primiti i onu stranku koja ima zahtjev za koji vi možda smatrate da nije u redu. U idealnom slučaju odvjetnici stvaraju jedan balans među strankama i pomažu sucu, no u realnosti mu pomažu samo u onoj mjeri u kojoj to njima paše. Razmišljajte do koje mjere želite biti "*c'est la vie*".